דר' יצחק דמים ומלח המעורבין נקחין בכסף מעשר

לא נצרכה אלא שנתן לתוכן שמן, אמר ליה אביי ותיפוק ליה משום שמן? לא צריכא שנתן דמי מים ומלח בהבלעה, ובהבלעה מי שרי? אין והתניא בן בג בג אומר

"בבקר" מלמד שלוקחין בקר על גב עורו "ובצאן" מלמד שלוקחין צאן על גב גיזתה "וביין" מלמד שלוקחין יין על גב קנקנו "ובשכר" מלמד שלוקחין תמד משהחמיץ

א"ר יוחנן מאן דמתרגם לי "בבקר" אליבא דבן בג בג *מובילנא מאניה אבתריה לבי מסותא, מאי טעמא? כולהו צריכי לבר מבבקר דלא צריך, מאי צריכי? דאי כתב רחמנא "בבקר" הוה אמינא בקר הוא דמזדבן על גב עורו משום דגופיה הוא אבל צאן על גב גיזתה דלאו גופיה הוא אימא לא, ואי כתב רחמנא "בצאן" על גב גיזתה הוה אמינא משום דמחובר בה אבל יין ע"ג קנקנו אימא לא ואי כתב רחמנא "ביין" הוה אמינא משום דהיינו נטירותיה אבל תמד משהחמיץ דקיוהא בעלמא הוא אימא לא, כתב רחמנא "שכר" ואי כתב רחמנא "בשכר" הוה אמינא מאי "שכר" דבילה קעילית דפירא הוא אבל יין על גב קנקנו אימא לא ואי כתב רחמנא יין על גב קנקנו דהיינו נטירותיה אבל צאן על גב גיזתה אימא לא, כתב רחמנא "צאן" דאפילו על גב גיזתה "בבקר" למה לי, וכ"ת אי לא כתב רחמנא בבקר הוה אמינא "צאן" על גב עורה אין על גב גיזתה לא, כתב רחמנא "בבקר" לאתויי עורו, אייתר ליה צאן לאתויי גיזתה, אי לא כתב רחמנא "בקר" לא הוה אמינא צאן על גב עורה אין על גב גיזתה לא דאם כן לכתוב רחמנא "בקר" דממילא אייתר ליה צאן, וכיון דכתב רחמנא "צאן" דאפילו על גב גיזתה, "בבקר" למה לי, השתא צאן על גב גיזתה מיזדבנא, בקר על גב עורו מיבעיא [א] היינו דקאמר רבי יוחנן מאן דמתרגם לי "בבקר" אליבא דבן בג בג מובילנא מאניה לבי מסותא. במאי קא מיפלגי רבי יהודה בן גדיש ור"א והני תנאי דלקמן? ר' יהודה בן גדיש ור"א דרשי רבויי ומיעוטי והני תנאי דרשי כללי ופרטי ר' יהודה בן גדיש ור"א דרשי ריבויי ומיעוטי °ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך ריבה "בבקר ובצאן וביין ובשכר" מיעט "ובכל אשר תשאלך נפשך" חזר וריבה, ריבה ומיעט וריבה ריבה הכל, מאי רבי? רבי כל מילי ומאי מיעט? לר"א מיעט ציר לר' יהודה בן גדיש מיעט מים ומלח והני תנאי דרשי כללי ופרטי *דתניא "ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך" כלל, "בבקר ובצאן וביין ובשכר" פרט, "ובכל אשר תשאלך נפשך" חזר וכלל - כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש פרי מפרי וגידולי קרקע אף כל פרי מפרי וגידולי קרקע ותניא אידך מה הפרט מפורש ולד ולדות הארץ אף כל ולד ולדות הארץ מאי בינייהו? אמר אביי דגים איכא בינייהו למאן דאמר "פרי מפרי וגידולי קרקע" הני דגים גידולי קרקע נינהו למאן דאמר ולד ולדות הארץ - דגים ממיא איברו, ומי אמר אביי דגים גידולי קרקע נינהו והאמר אביי אכל

לא נצרכה. הא דמתני ר' יצחק מים ומלח המעורבין ניקחין אלא כשנתן לתוכן שמן. **בהבלעה.** בשביל המים והמלח קנה השמן ביוקר והבליע בו דמיהן וכי האי גוונא שרי רבי יצחק: **וספניא.** בניחותא: **בבקר.** הואיל וכתיב "בכל אשר תאוה נפשך" למה לי למיכתב "בבקר ובצאן וביין ובשכר" אלא לדרשות תורה אור בבקר ללמדך שלוקחים בקר אגב עורו ויצא העור לחולין ואין צריך למוכרו ולחזור ולאכלו בירושלים: **אגב גיזותיה.** אע"ג דאיכא תרתי עור וגיזה דנפקי לחולין: **אגב קנקן.** חבית של חרס שהיין שמור בתוכו ויצא הקנקן לחולין: **תמד.** שנותנים מים בתרצנים וכשהחמיץ שנגמרה תסיסתו הוי כיין אלמא מדקתני בבקר אגב עורו אלמא בהבלעה שרי ואע"ג דעור באנפי נפשיה לא חזי למידי דמאכל בעינן כדכתיב ואכלת: **מאן דמתרגם בקר.** דלילמריך למיכתביה אליבא דבן בג בג כו': **עורו.** המחובר לבשר ואינו יכול להפשיטו מחיים: **אבל גיזה.** יכול לגוזזה מחיים והוה אמינא דליתסר דלא גופא דפירא הוא: **קיוהא.** כמו "תקהינה שיניו" (ירמיה לא) כלומר לאו פירא ממש הוא אלא מים בעלמא שנכנס בהן קיוהא של תרצנים אגרז"ם בלעז: **ואי כתב שכר הוה אמינא.** הבלעה לעולם אסירא והאי "שכר" לאו תמד הוא דנילף מיניה דיהיב דמים של מים בהבלעה אלא האי "שכר" דבילה קעילית היא מאותו מקום דמשכרא כדאמרינן בכריתות (דף יג:) אכל דבילה קעילית ונכנס למקדש חייב: **דאם כן.** "דלאו" לאו למישרי גיזות הוא דאתא אלא עור לא הוה כתיב קרא "צאן" אלא בקר דלית ליה גיזות: **במאי קא מיפלגי רבי יהודה ורבי אליעזר.** דאמרי תרוייהו דגים ניקחין ובציר הוא דפליגי: **והני תנאי דלקמן.** דדרשי פרי מפרי וגידולי קרקע וולד ולדות הארץ ותרוייהו ממעטי דגים וכ"ש ציר: **ס"ג לר"א מיעט ציר ולרבי יהודה מיעט מים ומלח.** דלאו ציר: ה"ג דתניא ונתתה הכסף וגו': **פרי מפרי.** עגל נולד מאמו וכן שה וענבים מחרצנים שזורעין החרצנים: **וגידולי קרקע.** שכולן ניזונין וגדילין מן הקרקע: **ולד ולדות הארץ.** שנבראו מן הארץ במעשה בראשית: **דגים.** גידולי קרקע נינהו קסבר שהדגים ניזונין מן הקרקע:

מערבין בהן אף על גב דמסתמא נקנין בכסף מעשר דפרי מפרי הן וגידולי קרקע ויש לומר הא דאין מערבין בהן היינו משום דלא חזו אלא ע"י תיקון וגבי עירוב צריך שיהו ראויין לאכילה בשעה שהעירוב חל אבל לטמא טומאת אוכל או ליקח בכסף מעשר שפיר דמי כיון דחזו על ידי תיקון אבל דבר שאין צריך תיקון אם ניקח בכסף מעשר כל שכן דמערבין בו וכן משני לקמן *אכפניות דלענין טומאת אוכל שאני דראוי למתקן על ידי האור ומתני' דמעילה דקתני ובמזון שתי סעודות לעירוב ובכילה לטמא טומאת אוכלין דמשמע דהא בהא תליא כדאמר לקמן *היינו בדבר שאין צריך תיקון ורבא דאמר וכי מערבין בתפוחים לחדודי הוא דמדרבנן עבד דהא אטו מי לא הוה ידע דניקח בכסף מעשר דהוי פירי מפירי וגדולי קרקע דאין לומר דמיירי בתפוחים של יער דצריך למתקן דאם כן לא מייתי שפיר ממתני' דמעילה:

הוה אמינא מאי שכר דבילה קעילית. כל הני דרשות מיתורא דביתי"ן דריש דפרטי צריכי לפרט וכלל דממה נפשך צריכי תרי מינייהו כדאמר בפרק קמא דקדושין (דף יז:) גבי הענקה דאי כתיב צאן הוה אמינא גידולי קרקע לא ואי כתיב גורן הוה אמינא בעלי חיים לא ושאר פרטי כמו שמא צריכי לשום דרשה ועוד דבשבועות פ"ג (דף כב.) ובפרק בתרא דיומא (דף עו.) פריך ואימא דבילה קעילית ומשני גמר שכר שכר מנזיר והכא נפקא לן מדמרבינן יין אגב קנקן אלא התם אצטריך שכר שכר דלא נימא שכר גופיה דבילה קעילית היא והכא אבי"ת דבשכר קאי וקשה דהיכי קאמר הכא דה"א דבי"ת דבשכר לדבילה קעילית אתא הא מכלל ופרט נפקא דהוו פירי מפירי ועוד הקשה מה"ר שמואל דהיכי בעי למימר התם דשכר גופיה לדבילה קעילית והאמר הכא דאי לאו יתור דיין אגב קנקן ה"א דבי"ת דבשכר לדבילה קעילית ויש לומר דשכר גופיה בעי למימר לדבילה קעילית בעינן והכא בדבילה מעורבת עם המים שכך רגילים לתקנם וחשיב טפי מתמד ואם תאמר אמאי לא מוכח התם דשתיה בכלל אכילה מדמרבינן תמד ואמר רחמנא ואכלת וליכא למימר ע"י אניגרון כדאמרינן התם דמידי דמשכר בעינן הואיל ואתי מריבויא דבשכר וי"ל דואכלת לא קאי אביתי"ן אלא אגופיה דקרא דהא עור וגיזה וקנקן לאו בני אכילה נינהו:

הוה אמינא צאן על גב עורו אין. ואם תאמר והא נפקא לן מיין אגב קנקן דעור נמי חשיב שומר כדאמרי' בהעור והרוטב (חולין דף קיח.) וי"ל דעור לא הוי כל כך שומר לבשר דמשהופשט לא הוי שומר אבל יין אי אפשר בלא קנקן:

לירעה

רבינו חננאל

הכל לא ופריק רב יוסף הא דתני ר' יצחק כגון שנתן שמן על גבי המליח ותבליע לו דמי מים ומלח בשמן. פי' ששוה השמן לבדו חצי איסר. וא"ל הריני קונה מאצלך השמן לבדו באיסר והמים והמלח בחנם. ומנ"ל דכי האי גוונא שרי דתניא בן בג בג אומר ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן וגו' לא הי' לו לומר בבקר ללמד שלוקחין בקר על גבי עורו. פי' מבליע דמי עור בבשר: בצאן כו'. א"ר יוחנן מאן דמתרגם לי בבקר אליבא דבן בג בג מובילנא מאניה בתריה לבי מסותא. פי' אני משמשו כתלמיד לרב מ"ט הני כלהו בצאן וביין ובשכר צריכ' [לבד] מבבקר דלא הוה צריך דאתי מהני אמאי כתביה רחמנא ולא אשתכח ליה תרגומא ובמאי פליגי יהודה בן גדיש דמרבה ליקח ציר במעות מעשר שני ור' אליעזר דאוסר והני תנאי דבעינא למימר לקמן ואמרי' (נמי) יהודה בן גדיש ור' אליעזר דרשי התורה ברבויי ומיעוטי כתיב ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך ריבה כל דבר שתתאוה וחזר וכתב בבקר ובצאן ביין ובשכ' מיעט כל דבר ולא התיר אלא [אלו] בלבד. עוד חזר וכללו בכל אשר תשאלך נפשך חזר וריבה לן כל דבר שתשאלך נפשך ריבה ומיעט וריבה למדנו כל שהוא בתורה כעניין הזה דרשינן לא חזר ריבוי באחרונה אלא שריבה הכל. מאי רבי רבי הכל אי הכי מיעוט למאי אתא ואמרינן אתא לר' אליעזר למעט [ציר] קסבר בעינן עיקר פירי והאי שומנא דפירי הוא ליהודה בן גדיש למעוטי מים ומלח. הני תנאי דרשי כללי ופרטי דתניא ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך כלל בבקר ובצאן וביין ובשכר ופרט ובכל אשר תשאלך נפשך חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש פרי מפרי וגדולי קרקע אף כל פרי מפרי וגדולי קרקע האי תנא דספרי דבי רב ודבי ר' ישמעאל תנא מה הפרט מפורש וולד וולדות הארץ אף כל וולד וולדות הארץ. מאי בינייהו אמר אביי דגים איכא בינייהו. האי תנא דמרבי כל דהוא פרי מפרי וגדולי קרקע מרבי אפי' דגים דהני נמי גדולי קרקע נינהו. ואקשינן דאביי אדאביי אי דגים גדולי קרקע נינהו אמאי אכל

ח א ב שם הלכה י:

ט ג מיי' פ"ח שם הלכה א:

י ד מיי' שם הלכה ב:

יא ה מיי' פ"ו שם הלכה ו:

יב ו מיי' שם הל' ג:

[דף כח:]

[דף כט.]

[ב"מ מח. סנהדרין סב:]

שם

ב"ק נד: סנ. נזיר לה:

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] גמ' היינו דקאמר ר' יוחנן מאן דמתרגם לי בבקר אליבא דבן בג בג. עי' ב"ק דף נד ע"א תוס' ד"ה תמור דכור וכו' וכו"ב"מ ד' נה ע"א ד"ה תמור וכו' וצ"ע שלא הקשו מן בבקר דהכא ולא שייך תירוצם:

נושא

הבלעה - קנה בכסף מעשר שני שמן עם מים ומלח מעורבין בו ושלם ביוקר על השמן

(במעשר שני) - דברים יד:כו

ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן וביין ובשכר ובכל אשר תשאלך נפשך...

תת נושא

לפי בן בג בג למד כוונת התורה "בקר" בפסוק

מבנה

הוה אמינא / לא הוה אמינא

נושא/מבנה

מח' תנאים אם קונים דגים בכסף מעשר שני

א) ר' יהודה בן גדיש ור"א - כן

ב) הני תנאי - לא (לפי המסקנא)

מבנה/נושא

ב' ברייתות שחולקות במה קונים בכסף מעשר

ב' דעות מאי בינייהו

* דאם צאן על גב גיזתה קונים, בקר על גב עורו לא כל שכן

** סיכום לשם דילוג כדי לשמור על רצף הקריאה והחשיבה. התוכן בגמ' מצוה הוא ודוחה